

ROZDZIAŁ II

WOJEWÓDZTWO PODKARPACKIE NA TLE INNYCH REGIONÓW POLSKI I UNII EUROPEJSKIEJ

(Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Rzeszowie)

Zróżnicowania przestrzenne w Polsce na poziomie województw nie są w kontekście europejskim zbyt duże. Wzrost gospodarczy w Polsce, jakkolwiek dotyczy całego terytorium, jak pokazują to dane Głównego Urzędu Statystycznego i Eurostatu, jest wyższy w województwach i obszarach, na których występują najbardziej dynamiczne, miejskie ośrodki gospodarcze. Tam przede wszystkim lokalizowane są inwestycje zagraniczne, tworzone są miejsca pracy i to one decydują o eksporcie wysokoprzetworzonych produktów. Według badań, województwo mazowieckie było w latach 1995 – 2002 i jest nadal na tle wszystkich regionów europejskich najszybciej rozwijającym się obszarem Unii Europejskiej, podczas gdy województwa Polski Wschodniej (lubelskie, świętokrzyskie, podkarpackie, podlaskie, warmińsko-mazurskie) pomimo stabilnego wzrostu, szybszego niż średnio w Unii Europejskiej, pozostają najbiedniejszymi regionami całej nowej Unii Europejskiej. Dzieje się tak na skutek niskiej dynamiki przenikania procesów rozwojowych z ośrodków metropolitalnych na obszary otaczające – w tym obszary wiejskie, jak i powolnego procesu zmian strukturalnych na tych obszarach. Dotyczy to w szczególności sytuacji w rolnictwie, tworzenia miejsc pracy w innych sektorach oraz poziomu edukacji i kwalifikacji mieszkańców obszarów wiejskich i obsługujących ich małych miast.

W Polsce notuje się znacznie wyższą niż w UE-15 liczbę pracujących w rolnictwie. W układzie województw najwięcej pracujących w rolnictwie na obszarach wiejskich odnotowano w województwie podlaskim (31,9%) a najmniej w śląskim (9,3%). Średnio w krajach Unii Europejskiej udział pracujących w rolnictwie do ogółu pracujących wynosi 4,5%. Poziom zatrudnienia w rolnictwie mierzony liczbą osób zatrudnionych/100ha użytków rolnych jest najwyższy w województwach: małopolskim (53,9%), podkarpackim (47,0%), świętokrzyskim (39,5%), śląskim (34,0%) a najniższy w zachodniopomorskim (7,1%). Słabo rozwinięta infrastruktura techniczna na wsi stanowi jedną z najpoważniejszych barier rozwoju obszarów wiejskich. Średnio, na obszarach wiejskich, na 100 km przypada 47,4 km dróg wojewódzkich o nawierzchni twardej. Infrastruktura techniczna i jakość jej funkcjonowania w znaczny sposób wpływa na decyzje lokalizacyjne oraz koszty funkcjonowania gospodarki. Stan i jakość funkcjonowania infrastruktury transportowej, w tym w szczególności transportu drogowego wpływają negatywnie na perspektywy rozwojowe gospodarki w kontekście europejskim, a w zakresie polityki regionalnej na perspektywy rozwojowe poszczególnych regionów. Obok infrastruktury transportowej kluczowe znaczenie dla funkcjonowania i rozwoju polskiej gospodarki ma infrastruktura ochrony środowiska oraz zabezpieczenie przed katastrofami naturalnymi. Rozwój i modernizacja tej infrastruktury wywiera wpływ na wzmocnienie potencjału inwestycyjnego w ośrodkach miejskich (np. w zakresie kanalizacji, oczyszczalni ścieków), ale także odgrywa podstawową rolę dla zwiększenia jakości życia i powodzenia procesów restrukturyzacyjnych na obszarach wiejskich i przemysłowych.

Zróżnicowania regionalne w Polsce są głównie skutkiem dynamicznego rozwoju największych, najsilniejszych województw, szczególnie mazowieckiego, którego poziom rozwoju liczony wielkością PKB na mieszkańca w stosunku do średniej dla poszerzonej Unii zwiększył się z 51% w 1995 r. do 70% w 2002 roku. Różnice międzyregionalne w poziomie rozwoju są zależne od różnic w poziomie wydajności pracy i aktywności zawodowej, a ta jest efektem regionalnych struktur społeczno-gospodarczych. W Polsce występują duże dysproporcje w poziomie wydajności pracy między poszczególnymi sektorami gospodarki, bo np. wartość dodana brutto na pracującego w usługach rynkowych jest przeszło 8-krotnie wyższa aniżeli w rolnictwie. Z tego powodu bardzo ważna jest regionalna struktura pracujących.

Województwo podkarpackie w porównaniu do innych obszarów kraju charakteryzuje się odmiennymi formami gospodarowania, które wynikają ze zróżnicowanych warunków przyrodniczych, społeczno-gospodarczych, ekonomicznych a także historycznych. Należy do grupy województw (łącznie z woj. lubelskim i świętokrzyskim) o najniższym poziomie wydajności (poziom wartości

dodanej brutto na pracującego jest poniżej 80% wartości krajowej). Są to te województwa, w których wysoki jest udział pracujących w mało efektywnym rolnictwie, a niski w wysoce efektywnych usługach, zwłaszcza rynkowych. Zdynamizowanie rozwoju w województwach najslabiej rozwiniętych będzie zależało od zmiany ich struktury gospodarczej, to jest maksymalnego wykorzystania dostępnych i rosnących zasobów pracy w najbardziej efektywnych działach i sektorach gospodarki.

Województwo podkarpackie pod względem powierzchni i liczby ludności zajmuje odpowiednio 11 i 9 miejsce w kraju. Na obszarze 17,8 tys. km mieszka 2,1 mln osób tj. 5,5% ogółu ludności kraju. Na 1 km przypada 118 osób (7 lokata w kraju). W miastach Polski mieszka 61,5% ludności (dane z roku 2004), ale najniższy współczynnik urbanizacji w kraju tj. 40,5%. ma woj. podkarpackie. Rzeszów jest najmniejszym pod względem powierzchni miastem wojewódzkim w Polsce, a liczba jego mieszkańców nie przekracza 160 tysięcy (w 2004 r.- 159 tys.). Województwo charakteryzowało się w 2004 roku największym w kraju udziałem ludności w wieku poniżej 25 lat (36,3% wobec 33,2% w kraju) i mniejszym niż średnio w kraju udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym (12,7% wobec 13,1% w kraju). Przyrost naturalny (1,2 na 1000) ludności w województwie podkarpackim należał do jednych z najwyższych w kraju (po woj. pomorskim i warmińsko-mazurskim).

Poziom rozwoju gospodarczego mierzony wielkością PKB na mieszkańca wykazuje w kraju zróżnicowanie przestrzenne. Wysokim poziomem charakteryzują się woj. mazowieckie, śląskie czy wielkopolskie, natomiast woj. podkarpackie znalazło się w grupie pięciu województw o najniższym poziomie PKB, razem z woj. lubelskim, podlaskim, warmińsko-mazurskim oraz świętokrzyskim. Podkarpackie należy do województw słabo rozwiniętych ze względu na poziom i efektywność rozwoju, nasycenie infrastrukturą i poziom życia. W 2003 roku województwo podkarpackie wytworzyło 3,9% produktu krajowego brutto. W przeliczeniu na 1 mieszkańca PKB wyniósł 15 608zł co dawało województwu 15 miejsce w kraju i był o 29,2% niższy w stosunku do przeciętnego w kraju.

Ważną rolę w gospodarce województwa podkarpackiego odgrywa przemysł. Udział produkcji przemysłowej w PKB województwa wynosi ok. 30% i produkcja ta stanowi prawie 5% produkcji przemysłowej kraju. W strukturze gałęziowej przemysłu województwa dominują przemysły: lotniczy, elektromaszynowy, chemiczny i spożywczy, które wytwarzają łącznie prawie 70% produkcji przemysłowej województwa. W końcu grudnia 2005 roku w województwie podkarpackim zarejestrowanych było 139,1 tys. podmiotów gospodarki narodowej, co stanowiło 3,8% wszystkich podmiotów w kraju. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w 2005 roku kształtowało się na poziomie 1983zł (wzrost w skali roku o 2,2%) i było najniższe w kraju.

Drugą podstawową funkcją województwa jest rolnictwo. W porównaniu do reszty kraju na większości obszaru istnieją dobre warunki naturalne do jego rozwoju. Podstawowy problem jednak wynika z występujących warunków demograficznych. Mieszkańcy wsi stanowią 60% ludności w województwie. Dominujące małe gospodarstwa rolne uniemożliwiają utrzymanie się rolników tylko z pracy w gospodarstwie rolnym, dlatego konieczne jest stworzenie na wsi nowych miejsc pracy: w usługach, handlu, rzemiośle czy drobnym przemyśle.

Wyjątkowo atrakcyjne walory przyrodniczo-krajobrazowe, bogactwo flory i fauny, czyste wody rzek, potoków czy zbiorników wodnych stwarzają szczególnie korzystne warunki do rozwoju turystyki, rekreacji i wypoczynku w wielu miejscowościach województwa. Dają również możliwości dodatkowych miejsc pracy dla ich mieszkańców.

Podkarpackie należy do województw o słabej atrakcyjności inwestycyjnej, co utrudnia przeprowadzenie koniecznych procesów restrukturyzacyjnych w przemyśle, rolnictwie, leśnictwie i innych dziedzinach działalności gospodarczej i społecznej. Udział woj. podkarpackiego w krajowych nakładach inwestycyjnych w 2004 roku wyniósł 4,1%. Nakłady inwestycyjne w gospodarce narodowej w przeliczeniu na 1 mieszkańca (2 345 zł) były o 25,7% niższe niż średnio w kraju. Nakłady inwestycyjne poniesione w przedsiębiorstwach województwa stanowiły 3,4% nakładów w kraju.

W 2004 roku woj. podkarpackie wytworzyło 3,7% całkowitej krajowej produkcji rolnictwa i 2,9% towarowej produkcji rolnictwa. Końcowa produkcja rolnicza na 1 ha użytków rolnych (w cenach stałych) ukształtowała się na poziomie 1887zł, wobec 2709zł w kraju.

W 2004 roku udział województwa w nakładach inwestycyjnych na ochronę środowiska w kraju wyniósł 5,4%. W przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatki te wyniosły 138zł (w kraju 140zł).

Wydatki na gospodarkę wodną stanowiły 1,9% nakładów inwestycyjnych poniesionych w województwie.

Wynikiem realizacji wielu nowych przedsięwzięć proekologicznych jest stopniowa poprawa stanu środowiska, co powoduje, że województwo podkarpackie zaliczone jest do obszarów o dobrej kondycji ekologicznej.

Nadal jednak pozostają nierozwiązane do końca problemy nadmiernej uciążliwości hałasu komunikacyjnego, konieczność usunięcia zaniedbań występujących w gospodarce odpadami, szczególnie komunalnymi oraz doskonalenia systemów oczyszczania ścieków. Narastającym problemem jest również „emisja niska”, związana między innymi z intensywnym rozwojem motoryzacji i brakiem odpowiedniej sieci dróg.